

№ 29 (622)
Жнівень 2016 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Конкурс: «Гліняны звон» у Івянцы –** стар. 2
- ☞ **Памяць: крыжы ў вёсках Любань і Салоцін –** стар. 3 і 6
- ☞ **Спадчына: песні Соф’і Барыс і Настасі Самусёвай –** стар. 4 і 5
- ☞ **Імпрэза: «Гарадскія легенды» –** стар. 7

7 жніўня – прысвятак Ганны

«Святая Ганна снапы кладзе» (Паўлюкоўскі, 1934)

На тым тыдні...

✓ **22 ліпеня** ў музеі-сядзібе «Пружанскі палацык» адкрылася **выстаўка сучасных абразоў «Прытчы»**. У экспазіцыі прадстаўлена амаль пяцьдзясят твораў мастакоў з Беларусі, Грузіі, Польшчы, Славакіі і Украіны, якія працуюць у традыцыях царкоўнага мастацтва. Гэта аўтарскае бачанне сакральнай тэмы – прытчаў Старога і Новага Запаветаў. Прадстаўнікі розных мастацкіх школаў і традыцыяў вырашылі расказаць біблейскія тэксты нанова, з дапамогай мастацкіх сродкаў, блізкіх сучаснаму чалавеку.

Выстаўка з’яўляецца своеасаблівай творчай справаздачай удзельнікаў леташняга міжнароднага пленэру іканапісу ў горадзе Навіца (Малапольскае ваяводства, Польшча). Штогод цягам сямі гадоў Таварыства сяброў горада Навіца сумесна з кафедрай сакральнага мастацтва Львоўскай нацыянальнай акадэміі мастацтваў арганізуе на базе цэнтара брацтва грэка-каталіцкай моладзі «Сарэпта» майстар-класы для сучасных іканапісцаў.

Перасоўная выстаўка іканапісу ўжо амаль паўгода падарожнічае па Беларусі. Яна дэманстравалася ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» ў Палацы Рэспублікі (пра гэта наша газета пісала раней), у музеі Беларускага Палесся ў Пінску. «Пружанскі палацык» стане апошнім прыпынкам выставачнага праекта, арганізаванага Польскім інстытутам у Мінску і Генеральным консульствам Польшчы ў Беларусі. Выстаўка будзе працаваць да 14 жніўня, пасля чаго вернецца ў Польшчу.

✓ **28 ліпеня** ў музеі Вялікай Айчыннай вайны ў Мінску адкрылася **выстаўка карцінаў Міхаіла Савіцкага «Лічбы на сэрцы»**.

М. Савіцкі праходзіў тэрміновую службу ў радах Чырвонай Арміі, калі пачалася Вялікая Айчынная вайна. Разам з абаронцамі Севастопаля змагаўся да ліпеня 1942 г., потым трапіў у палон і прайшоў кругі пекла ў канцлагерах Дзюсельдорфа, Бухенвальда. Быў вызвалены з канцлагера Дахау амерыканскімі войскамі 29 красавіка 1945 г. Вязня з нумарам 32815 знайшлі без прытомнасці. Пасля лячэння і правак у фільтрацыйным лагеры НКУС М. Савіцкі працягнуў службу ў 6-й гвардзейскай зенітна-артылерыйскай дывізіі мастаком-афарміцелем. У 1946 г. быў дэмабілізаваны і, вярнуўшыся ў Беларусь, паступіў у Мінскае мастацкае вучылішча. Пазней вучыўся ў Маскоўскім мастацкім інстытуце імя В.І. Сурыкава.

Серыя з 16 карцінаў «Лічбы на сэрцы» (1974 – 1979, 1987) – гэта асаблівы этап у творчасці мастака. Палотны раскрываюць глядачу злавеснае аблічча фашызму і адначасова сцвярджаюць бессмяротнасць непакоранага чалавека.

Выстаўка будзе экспанавацца да 9 кастрычніка.

✓ **31 ліпеня** ў філіяле Літаратурнага музея Максіма Багдановіча ў вёсцы Ракуцёўшчына Маладзечанскага раёна адбылося ўжо **традыцыйнае свята паэзіі і песні «Ракуцёўскае лета – 2016»**.

Улетку 1911 г., пасля амаль 15-гадовага растання, Максім Багдановіч на-

рэшце вярнуўся ў Беларусь. Куточкам, дзе малады паэт правёў летнія месяцы, стала Ракуцёўшчына. Навокал гучала жывая родная мова, якой паэт імкнуўся авалодаць з найбольшай дасканаласцю. Няспынай плынню ліўся радок за радком на старонкі сшытка. А неўзабаве той сшытак стаў асновай адзінага прыжыццёвага зборніка вершаў М. Багдановіча «Вянок».

У свяце паэзіі і песні ўдзельнічалі вядомыя дзеячы культуры і мастацтва Беларусі.

✓ **27 ліпеня** ў Мядзелі на беразе возера Мястра прайшло **свята возера «Краса майго краю»**. У праграме мерапрыемства былі спаборніцтвы па рыбнай лоўлі, працавала выстаўка рамеснікаў, ладзіліся майстар-класы па розных відах рамёстваў, працавала пляцоўка «Мядзельскія прысмакі», дзе гатавалі пачастункі для гасцей. У фотазоне можна было зрабіць сэлфі з беларускімі літаратурнымі героямі.

«Хто дбае пра захаванне гісторыка-культурнай Спадчыны, хто вывучае гісторыю свайго Краю, каму неаб’якавая будучыня Беларусі»

Краязнаўчая газета падпісчыя індэксы: інавіаграфны - 63320, ведамасны - 633202

Рэдкалегія і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» шчыра ўдзячная нашым чытачам і аўтарам за ўвагу да нашага выдання. Але, на жаль, часам бываюць прыкрыя выпадкі, што ўскладняюць падрыхтоўку артыкула ды ілюстрацыяў да друку. На гэта і хочацца звярнуць увагу сяброў.

Тэкст. Артыкул або нататка павінны быць набраныя ў тэкставым рэдактары Microsoft Word, захаваныя ў фармаце .rtf, як варыянт – .doc, але не .docx (на жаль, гэты фармат на сёння дае найбольшую колькасць памылак з-за збою). Як варыянт, могуць быць і іншыя тэкставыя рэдактары (да прыкладу, бяссплатныя AbiWord або OpenOffice ды падобныя), але абавязковая ўмова — захоўваць у фармаце .rtf. Шрыфт (гарнітура, памер, іншыя параметры, а таксама абзацныя водступы) можа быць абраны самастойна (мы прапануем **Arial, 13 пунктаў, паўтара інтэрвала, водступ 1,25 см**).

Пазначайце па магчымасці поўнаасцю імёны і прозвішчы асобаў, згаданых у тэксце, расшыфрувайце ініцыялы аўтара артыкула, а таксама абрэвіятуры і скарачэнні. Звяртаем таксама ўвагу, што неабходна дасылаць канчатковую версію артыкула, па магчымасці не дадаваць да яго пазней звесткі, факты, удакладненні, новы варыянт дасланага раней, каб у канчатковай публікацыі не ўкралася тэхнічная памылка з-за падрыхтоўкі і ўнясення сказа, абзаца і да т.п. Як варыянт, газета можа пазней вярнуцца да надрукаванага і змясціць артыкул ці нататку ў працяг тэмы.

Газета друкуе матэрыялы на беларускай мове; рэдакцыя перакладае тэксты ў скрайніх выпадках, загадзя агавораныя пры сустрэчы, па тэлефоне або праз электронную пошту.

Ілюстрацыі. Малюнкi, рысункi, фотаздымкi павінны быць захаваныя ў фармаце .jpg (.jpeg) або .tiff. Пажадана **300 кропкаў** на цалю (dpi), дапускаецца не меней за **1024, мінімум 600 пікселяў** па большым баку, ці памерам **не менш за 500 кілабайт**. Ілюстрацыі не трэба ўстаўляць у тэкставы дакумент, а прымацоўваць асобна або архіваваць некалькі фота (малюнкаў) і прымацоўваць да пісьма архіў. Не забывайцеся пазначыць, на якой ілюстрацыі хто або што адлюстравана. Калі ёсць магчымасць, пазначайце аўтарства здымка або малюнка, рысунка (або крыніцу іх паходжання).

Што ж да фота на паперы, то не дасылаце, калі ласка, ксеракопіі ілюстрацыяў.

Просім сяброў звярнуць увагу на гэтыя просьбы і рэкамендацыі пры супрацоўніцтве з рэдакцыяй «Краязнаўчай газеты». Спадзяемся, нашыя стасункі будуць плённымі і зычлівымі.

Будзем разам рабіць нашу з вамі «Краязнаўчую газету»!

Адноім Будслаўскую святыню разам!

Нагадаем нашым чытачам, што летась Беларуска фонд культуры распачаў акцыю па зборы сродкаў на рэстаўрацыю Будслаўскага касцёла бернардзінцаў. Дапамогі патрабуюць алтар XVII ст. у капліцы Святой Варвары, арыгінальны арган XVIII ст. і фрэскі Казіміра Анташэўскага. Таксама ў планах стварэнне адпаведнай інфраструктуры і ўмоваў побыту для пілігрымаў і экскурсійных групаў. Гэтую ініцыятыву Беларуска фонд культуры ажыццявіў сумесна з Беларуска камітэтам Міжнароднай Рады па помніках і мясцінах (ІКАМОС). Сёлета акцыя працягваецца. Перад трансляцыяй нядзельнай імшы па Беларуска радыё гучыць такая абвестка:

«Працягваецца рэспубліканская акцыя “Адноім Будслаўскі касцёл разам!” Вядзецца збор сродкаў на рэстаўрацыю адзінага ў Беларусі Нацыянальнага санктуарыя Маці Божай Будслаўскай. Свой уклад у гэтую справу вы можаце зрабіць непасрэдна ў архікатэдры імя Найсвяцейшай Панны Марыі ў Мінску, у касцёле Святога Сымона і Святой Алёны ў Мінску, у кафедральным касцёле Унебаўзяцця Найсвяцейшай Панны Марыі ў Пінску, у Будслаўскім касцёле Унебаўзяцця Найсвяцейшай Панны Марыі, а таксама пералічэннем сродкаў на дабрачынны рахунак, адкрыты пры Беларуска фондзе культуры ў Белінвестбанку. Імёны ахвяравальнікаў і назвы арганізацыяў будуць ушанаваныя на памятнай дошцы ў Будслаўскім касцёле».

Падаем рэквізіты для ахвяравання ў беларускіх рублях:

№ 3135741330025, г. Мінск, ОАО «Белінвестбанк», РБ. Дирекция по г. Мінску и Мінскай области, код 739, Мінск, ул. Коллекторная, 11. БИК 153100739, УНП 100081886, ОКПО 37449864; с пометкой «На реставрацию Будславского костёла»;

тел. бухг. (+ 375 017) 283 28 24.

Назвы арганізацыяў і імёны ахвярадаўцаў будуць не толькі ўвекавечаныя ў Будслаўскім касцёле, але і надрукаваныя ў «Краязнаўчай газеце».

Брытанію і Беларусь злучыла Вера Рыч

Нядаўна ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адбылася сапраўдная сустрэча з Брытаніяй, зладжаная з удзелам сайта adukasya.info. Сёлета спаўняецца 80 гадоў з дня нараджэння слаўтай брытанскай паэткі і перакладчыцы Веры Рыч. Менавіта яна адкрыла брытанскаму чытачу творчасць Максіма Багдановіча, і не толькі.

Сёння традыцыі міжкультурных сувязяў паміж Беларуссю і Брытаніяй развіваюцца праз моладзевыя праекты і праграмы. Пад час сустрэчы можна было бліжэй пазнаёміцца з брытанскімі традыцыямі і пакаштаваць сапраўдны англійскі чай, даведацца пра прыгажосць англійскай мовы, а выпускнікі ўніверсітэтаў Вялікабрытаніі падзяліліся сваім

досведам вучобы. Таксама ў імпрэзе ўдзельнічалі Раман Абрамчук і анты-кавербэнд «Гарадскі вал», Алесь Чумакоў. Згуртаванне «Змешаны лес» выступіла з прадстаўленнем элементаў ценевай атракцыі «Цень цмокаў».

Паводле
інфармацыі
арганізатараў

Дзе варта пабываць

У Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь сёлета з 26 ліпеня па 7 жніўня праходзіць выстаўка «“Кола часу”. Беларуска вёска. 60-90-я гады XX стагоддзя».

Выстаўка ўпершыню аб'ядноўвае ў рамках адной тэмы творы фатографу Анатоля Дудкіна, Уладзіміра Няхайчыка, Уладзіміра Меляшэнкі і Альберта Цэхановіча, якія фатаграфавалі вясковых жыхароў, іх жыццё і побыт у 1960 – 1990-я гады. Мэта выставы – паказаць на прыкладзе двух пакаленняў беларускіх фотамастакоў розныя падыходы да адлюстравання ў мастацкіх вобразах вясковага жыцця Беларусі ў апошняй трэці XX стагоддзя.

У экспазіцыі прадстаўлены арыгінальныя срэбныя адбіткі на барытавай паперы: серыя Анатоля Дудкіна «Нарачанскія ўдовы» (12 фотаздымкаў з фондаў Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, канец 1970-х – пачатак 1980-х

гадоў), 18 фотаздымкаў з калекцыі нашчадкаў Уладзіміра Няхайчыка (1960 – 1980-я гады), 20 фотаздымкаў Уладзіміра Меляшэнкі з цыкла «Паміж берагоў» (аўтарская калекцыя, 1980 – 1990-я гады) і 20 фотаздымкаў Альберта Цэхановіча з цыкла «Кола часу» (аўтарская калекцыя, 1980 – 1990-я гады).

Тэма вёскі – традыцыйная ў беларускім фотамастацтве, як і ў беларускім мастацтве ўвогуле. Зусім нядаўна большасць насельніцтва Беларусі, нашыя бацькі, дзядулі і бабулі былі вяскоўцамі, і сёння значная колькасць жыхароў нашай краіны – гараджане ў першым пакаленні. Рух гісторыі, з аднаго боку павольны, а з другога даволі імклівы, змяняе вобраз усеі нашай планеты і нашай Вацькаўшчыны – маленькай яе часткі. Традыцыйны сялянскі лад жыцця на нашых вачах паступова знікае. І гэтая тэма – тэма нашых вытокаў, каранёў – набывае вострую актуальнасць, паколькі кранае пытанні, хто мы і адкуль мы?

Паводле інфармацыі арганізатараў

Пад адвечны шэпт лістоты

9 ліпеня на базе Цэнтра рамёстваў Івянецкага музея традыцыйнай культуры адбылося VIII абласное свята-конкурс майстроў-керамістаў «Гліняны звон».

Сярод 58-і ўдзельнікаў конкурсу большасць складалі моладзь і дзеці, што ўсяляла пэўны аптымізм. Геаграфія канкурсантаў значна пашырылася: акрамя майстроў з Міншчыны прыехалі керамісты з Баранавічаў і Шаркаўшчыны.

У пачатку мерапрыемства грамада хвілінай маўчання памянула старэйшага івянецкага ганчара Антона Вікенцьевіча Пракаповіча, які адышоў у іншы свет у чэрвені.

На працягу свята панаваў засяроджана-творчы настрой канкурэнтаў, напружаная праца сябраў журы, бойкі гандаль сувенірнай прадукцыяй. Усё гэта суправаджалася нумарамі мастацкай самадзейнасці калектываў Валожынскага раёна пад адвечны шэпт лістоты ліпаў у настальгічным панскім парку.

Гран-пры заслужана атрымаў Мікалай Пратасеня з Салі-

горска. Ён не толькі адмысловы мастак-кераміст, але і таленавіты педагог, заснавальнік самабытнай школы керамікі ў Салігорску.

Не буду пералічваць усіх пераможцаў, а спынюся на сваіх, магчыма, суб'ектыўных уражаннях. Па-першае, хочацца адзначыць ганчароў па важкасці і спецыфіцы іх дзейнасці. Гэта прызнаныя майстры Міхаіл Насановіч з Любані, Аляк-

сандр Кірычак з Салігорска, Мікалай Стрэльчанка з Лагойска, Сяргей Рымдзёнак з Шаркаўшчыны, Дзям'ян Каптур з Глушкага раёна, а таксама івянчане: Анатоль Высоцкі, Валерыя Лапа, Уладзімір Сасноўскі. У дэкаратыўнай пластыцы выклікае павагу Леанарда Капуста з Івянца, Вольга Грэцкая з Салігорска, Таццяна Лістапад са Слуцкага раёна. Годна прадставіў Мінскі раён цацкамі-свістулкамі і акарынамі музыка-кераміст Дзяніс Гром.

А дзеці ўсе – няўрымслівыя і здольныя фантазёры. Зычу ім захаваць у спракавечнае мастацтва гліны і агню і стаць прадаўжальнікамі адвечных традыцыяў.

Адсутнасць належнай рэкламы і піяру ў некаторай ступені сталася «лыжкай дзёгчы ў бочцы мёду». Хочацца верыць, што наступныя фэсты пройдуць на больш высокім узроўні, а Івянец стане сапраўдным брэндам Міншчыны і, мабыць, Беларусі. Для гэтага маюцца ўсе перадумовы.

Алег РАМАНОЎСКИ, г.п. Івянец
Фота Ігара ЛЯВІНСКАГА

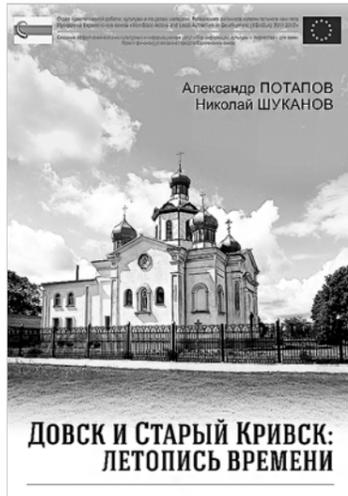
Выданні краязнаўцаў краіны

Новая кніга — Новая старонка гісторыі

Вывучэннем гісторыі роднага краю на Гомельшчыне даўно і плённа займаюцца краязнаўца Аляксандр Потапаў з Рагачова і журналіст Мікалай Шуканаў са Жлобіна. Яны ўжо выдалі некалькі краязнаўчых кніг, іх матэрыялы друкаваліся ў перыядычных выданнях.

Нядаўна пабачыла свет новая праца гэтых нястомных, улюбёных у сваю справу энтузіястаў — кніга «Довск и Старый Кривск: летопись времени» (Мінск — Рагачоў, 2016). Выданне ажыццёленае пры падтрымцы аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Рагачоўскага райвыканкама ў межах праекта па стварэнні эфектыўных умоваў культурных і інфармацыйных паслугаў для сельскага насельніцтва «Свет інфармацыі, культуры і творчасці — для ўсіх», які фінансуецца Еўрапейскім саюзам.

Абодва аўтары — сябры царкоўна-гістарычнай камісіі Гомельскай епархіі, іх новая кніга прысвечаная аграградку Доўск і вёсцы Стары Крыўск на Рагачоўшчыне. Легенды, гісторыя, рэлігія, падзеі і людзі, звязаныя з гэтымі

мясцінамі, — вось асноўны змест кнігі. Матэрыялы, што склалі яе, аўтары збіралі па крупінках з архіваў, бібліятэк, інтэрнэту, гутарак са старажыламі. Для гэтага краязнаўцы ў вольны час ездзілі па многіх гарадах і вёсках, каб узнавіць нейкі забыты гістарычны факт або вярнуць з небыцця імя. Бо і мінулае, і людзі, якія жылі ды сумленна працавалі тут, заслугоўваюць памяці нашчадкаў.

Міхась СЛІВА

Крыж у гонар пакутнікаў за Беларусь

10 ліпеня праваслаўныя вернікі адзначылі Свята Сабора Беларускіх Святых.

У прыходзе вёскі Любань Вілейскага раёна гэта яшчэ і прастольнае свята, бо ў 2004 годзе новапабудаваная царква была асвечаная ў гонар Святых нашай зямлі.

Сёлета да гэтага свята каля храма быў узведзены вялізны крыж. Ён мае форму крыжа Ефрасінні Полацкай і ўсталяваны ў гонар пакутнікаў за Беларусь.

«З дабраслаўлення епіскапа Маладзечанскага і Стаўбцоўскага Паўла крыж асвечаны ў гонар пакутнікаў і вызнаўцаў беларускай зямлі і ўсіх вядомых і невядомых людзей, якія загінулі за Веру продкаў і Незалежнасць Бацькаўшчыны», — кажа настояцель айцец Ігар (Дражын).

Крыж размяшчаецца на пагорку каля трасы Маладзечна — Мядзел, з якой добра бачныя сам крыж і малітва на ім: «Дабраславі Божа краіну нашу — святую Беларусь!» На другім баку, звернутым да вёскі, малітва: «Збаў, ахіні і памілуй нас Божа Тваёй дабрадацю!»

Аляксей СЮДАК
Фота аўтара

«Вялікая Айчынная вайна. Пачатак»

Круглы стол, прысвечаны пытанню пачатковага перыяду Вялікай Айчыннай вайны, прайшоў у Віцебскай абласной бібліятэцы імя У.І. Леніна 11 ліпеня. Дата была абраная невяпадкова: 11 ліпеня 1941 года Віцебск быў акупаваны. Ініцыятарамі правядзення круглага стала выступілі Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці і кафедра гісторыі Беларусі Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М. Машэрава. Падтрымала ініцыятыву дырэктар Віцебскай абласной бібліятэкі Таццяна Адамян.

Удзельнікі мерапрыемства, сярод якіх былі гісторыкі, краязнаўцы, архівісты, студэнты, пазнаёміліся з фотавыставай «Мой край не абышла вайна», падрыхтаванай абласной бібліятэкай сумесна са Смаленскай універсальнай бібліятэкай імя А. Твардоўскага і Смаленскім дзяржаўным музеем-запаведнікам.

Пачаўся круглы стол з прэзентацыі «Калі заўтра вайна», падрыхтаванай супрацоўнікамі абласнога архіва. У ёй былі прадстаўлены ўнікальныя дакументы, што захоўваюцца ў архіве, фотаздымкі, а таксама кадры з нямецкіх і савецкіх кінахронік. Дарэчы, прэзентацыю, якую смела можна назваць віртуальнай выставай, супрацоўнікі архіва перадалі Віцебскаму абласному музею Героя Савецкага Саюза Міняя Шмырова і гістарычнаму факультэту

Загадчык кафедры гісторыі Беларусі Анатоль Дулаў і загадчык аддзела выкарыстання публікацый дакументаў Дзяржархіва Віцебскай вобласці Уладзімір Каханка

ВДУ імя П.М. Машэрава для размяшчэння на сайтах, каб з ёю маглі пазнаёміцца ўсе ахвотныя.

Пра ваенна-тактычныя вучэнні, што праходзілі на Віцебшчыне 31 мая — 14 чэрвеня 1941 года, распавяла выдучы архівіст абласнога архіва Святлана Мясаедава. Аб эвакуацыі летам 1941 года прадпрыемстваў Беларусі і Віцебска, у прыватнасці, расказаў вядомы віцебскі краязнаўца Аркадзь Падліпскі.

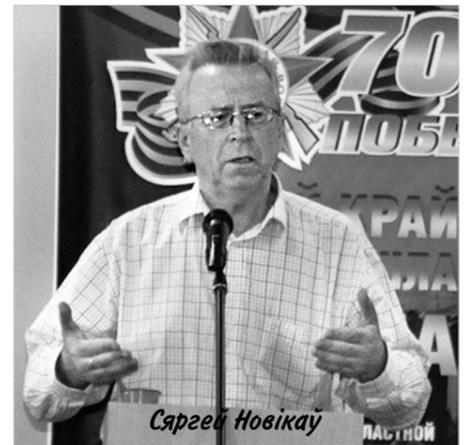
Ганаровым госцем круглага стала стаў загадчык кафедры гісторыі, сусветнай культуры і турызму Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта, кандыдат гістарычных навук, дацэнт, аўтар трох манаграфіяў і больш за 300 навуковых публікацыяў Сяргей Новікаў. Сяргей Яўгенавіч займаецца пытаннямі эканамічнай гісторыі Беларусі ў перыяд акупацыі і германскай гістарыяграфіі Другой сусветнай вайны, шмат працуе ў архівах Беларусі, Расіі і Германіі. Навуковец падкрэсліў важнасць прымянення ў даследаваннях па вайне метаду параўнальнага аналізу крыніцаў, а таксама ўліку на прапавак замежнай гістарыяграфіі.

Заслугоўваў увагі і даклад кандыдата гістарычных навук, дацэнта кафедры гісторыі Беларусі нашага ўнівер-

сітэта Віктара Акуневіча. Віктар Уладзіміравіч распавёў пра абарону Віцебска ў ліпені 1941 года і адзначыў, што пачаткам абароны горада можна лічыць 5 ліпеня, калі пачаліся баі на падступах да Віцебска. 9 ліпеня была захопленая заходняя частка нашага горада, а 11 ліпеня Віцебск быў захоплены ворагам.

На мерапрыемстве з дакладамі выступілі намеснік дырэктара Дзяржархіва Віцебскай вобласці Таццяна Бувевіч і архівіст Занальнага дзяржаўнага архіва ў г. Оршы Раман Дзьячук.

Пад час падвядзення вынікаў круглага стала загадчык кафедры гісторыі

Сяргей Новікаў

Беларусі Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат гістарычных навук, дацэнт Анатоль Дулаў адзначыў, што вастрыня дыскусіяў амаль па кожным з дакладаў сведчыць пра актуальнасць і важнасць узятых пытанняў. «Здавалася б, пачатак Вялікай Айчыннай вайны добра вывучаны, але, як мы сёння ўпэўніліся на прыкладзе Віцебшчыны, ёсць шэраг аспектаў, якія патрабуюць удакладнення і далейшай навуковай распрацоўкі. Падкрэсліваю: мы не павінны баяцца прайсці па вайну. Недапушчальна скажаць карціну мінулых падзеяў, спрашчаць і схематызаваць гісторыю. Наша задача — захаваць і перадаць памяць пра героічныя і трагічныя старонкі Вялікай Айчыннай вайны, пра подзвіг продкаў наступным пакаленням беларусаў», — падагульніў ён.

Саша МАЙ, г. Віцебск
Фота аўтара

Аркадзь Падліпскі

Выступае Віктар Акуневіч

Стагоддзі Беларускай Культуры

Момыт з 2016-га

Песні маёй маці

Так склалася, што песні маёй маці сталі вызначальнымі ў маім лёсе. Не хачу сказаць, што яны паўплывалі непасрэдна, але ўскосна без сумнення. Мой пераезд з Ноўгарада Вялікага ў вёску Мінскага раёна залежаў ад гэтага, бо я паступіў у аспірантуру АН БССР па спецыяльнасці «фалькларыстыка». Вучыўся завочна. А пачалося ўсё зусім нечакана.

На першым курсе Наўгародскага педагагічнага інстытута я вывучаў рускі фальклор. Прыехаўшы ў 1962 годзе дамоў (хутар Струменне каля вёскі Касічы, Рускасельскі сельсавет), я заўважыў, што мая маці Соф'я Ільінічна Барыс (Варановіч) спявае песні, якія нідзе не надрукаваныя і іх па радыё не спяваюць. Я запісаў іх каля дзесяці і паехаў у Мінск. У Вялікім тэатры оперы і балета я сустрэўся з народным артыстам Р. Шырмам, паказаў запісаныя песні. Ён папрасіў мяне запісаць для яго некалькі вясельных песень для чарговай кнігі. Я запісаў заказаныя ім вясельныя песні ў Вілейскім і Горацкім раёнах. Дарэчы, песні з Горацкага раёна запісваў і каля Ноўгарада. Пераслаў у Мінск Рыгору Раманавічу каля дваццаці песень. Некаторыя з іх трапілі ў 4-ы том яго збору («Беларускія народныя песні. Т. 4. Вяселле»).

Нашае знаёмства і перапіска працягвалася і далей. Кожны год я прыязджаў у Мінск, і ён мяне прымаў у сваёй кватэры на вуліцы Савецкай, д. 19, што каля Чырвонага касцёла. У час адной нашай сустрэчы я папрасіў Шырму даць новае жыццё песні «Па вулачцы новенькай». Прачытаў ён і кажа мне прыкладна так: «Занадта старая, і пра салдацкую ключніцу спяваецца» – «А Вы апошнія куплеты апусціце, і ўсё добра атрымаецца. Мелодыя сапраўды вартая таго». Песню

Соф'я Барыс

ён узяў і абяцаў падумаць, што з ёю рабіць. Тады ж ці, можа, другі раз ён крытыкаваў ансамбль «Песняры» за тое, што яны з народнай песняй абыходзяцца так, як хочучь. Для Шырмы народная песня была нібы святы абраз, які нельга чапаць.

Аднойчы ў 1968 годзе я ехаў па Ноўгарадзе на машыне з друкарні ў рэдакцыю. Па радыёстанцыі «Маяк» гучала песня маёй маці «Па вулачцы новенькай», толькі пачыналася яна словамі «Дубочак зялёненькі». Я папрасіў шафёра, каб ён уключыў радыё гучней. У апрацоўцы файных музыкаў песня гучала куды лепш, чым у выкананні маёй маці. Апошнія куплеты гэтай песні былі адкінутыя. Так песня маёй маці праз дзядзьку Р. Шырму пайшла ў свет. Гэта песня пра дзецюка, які не можа ажаніцца. Але ёсць (дакладней, была) у маёй маці песня «У майго татчкі сад зялёненькі» пра дзеўку, якая не хоча выходзіць замуж. Вось гэтую другую песню на сцэну я яшчэ не ўладкаваў, і па радыё яе ніколі не выконвалі. Няма цяпер ні Шырмы, ні Цітовіча, з якімі я быў амаль у сяброўскіх адносінах. Чаму ў сяброўскіх?! Бо яны прымалі мяне (настаўніка і аспіранта па фальклору) кожны паасобку як сябра і гасця, нават з чаркай. І я ім не здрадзіў у прапагандзе фальклору. Абедзве названыя песні мной ужо надрукаваныя без нотаў у зборніку «Бе-

ларускія песні і гімны» (Мінск, 2012). Зараз ёсць і ноты для адной і другой. Яны тут публікуюцца разам з гэтымі песнямі.

Не магу не расказаць і не надрукаваць тэкст яшчэ адной народнай песні – «Коні мае, коні...», таксама запісанай ад маёй маці. Песня пра нашае здароўе друкецца без нотаў, але мелодыю я ведаю. Спадзяюся, што нехта з прафесійных ансамбляў альбо са школьных самадзейных гуртоў зацікавіцца імі і ўключыць у свой рэпертуар. Як лепш выканаць іх на сцэне – я магу падказаць. Тэксты песень тут друкуюцца.

Мелодыя кожнай гэтай песні зачароўвае, а які глыбокі сэнс закладзены ў самім змесце. І што самае важнае, яны маюць выхаваўчае значэнне, бо ў іх абагульнены жыццёвы вопыт людзей. Мелодыя гады ў апошняй песні параўноўваюцца з варанымі шпаркімі коньмі, якія пралятаюць незаўважна, і даводзіцца пасля шкадаваць, што іншы раз мы не шануем сваё здароўе ў маладосці.

Сёння я перажываю, што мая непісьменная маці пакінула мне ў спадчыну вельмі шмат народных твораў на адну тойстую, а можа, і на дзве кнігі, а я да гэтага часу не выдаў іх. І гэтая невялікая нататка напісаная як памяць пра маю маці-сялянку.

Сымон БАРЫС

Па вулачцы новенькай

Па вулачцы новенькай
Ішоў Ванька малодзенькай.

Люлі, люлі,

Ішоў Ванька малодзенькай.

Чаго ты зажурыўся?

Чаго запячаліўся?

Люлі, люлі,

Чаго запячаліўся?

А як мне не журыцца,

Як мне не пячаліцца?

Люлі, люлі,

Як мне не пячаліцца?

Усе мае таварышы

Дайно пажаніліся,

Люлі, люлі,

Дайно пажаніліся.

А я маладзюсенькі

Хаджу халасцюсенькі,

Люлі, люлі,

Хаджу халасцюсенькі.

Пайду я да Дунаю,

Стану ды падумаю.

Люлі, люлі,

Стану ды падумаю.

А ці мне ўмыцца,

Ці мне ажаніціся?

Люлі, люлі,

Ці мне ажаніціся?

А ці мне ўмыцца,

Ці мне ўтаніціся?

Люлі, люлі,

Ці мне ўтаніціся.

– Не тапіся, Ванечка,

Не губі душы сваёй.

Люлі, люлі,

Не губі душы сваёй.

Бяры сабе жоначку,

Каторую ўмную,

Люлі, люлі,

Каторую ўмную.

Умную-разумную
Салдацкую ключніцу.

Люлі, люлі,

Салдацкую ключніцу.

Што ключыла-ключыла,

Нас з табой разлучыла.

Люлі, люлі,

Нас з табой разлучыла.

Разлучыла нас з табой,

Як рыбацкую і з вадой.

Люлі, люлі,

Як рыбацкую і з вадой.

Як рыбацкую ад вады,

Так нас з табой ад радні.

Люлі, люлі,

Так нас з табой ад радні.

Як рыбацкую ад лёду,

Так нас з табой ад роду.

Люлі, люлі,

Так нас з табой ад роду.

У майго татчкі сад зялёненькі

У майго татчкі сад зялёненькі,

Люлі, люлі, сад зялёненькі.

Пусці, татчэ, у сад пагуляці,

Люлі, люлі, у сад пагуляці.

А я не буду вішань ламаці,

Люлі, люлі, вішань ламаці.

Толькі я вырву адну кветачку,

Люлі, люлі, адну кветачку.

Панясу я к тату на радачку,

Люлі, люлі, на радачку.

– Парадзь, татчэ, што мне рабіці,

Люлі, люлі, што мне рабіці?

Ці замуж ісці, ці дзеўкай быці,

Люлі, люлі, ці дзеўкай быці?

– Замуж зайшоўшы, нагаруешся,

Люлі, люлі, нагаруешся.

Дзеўкаю быўшы, нагуляешся,

Люлі, люлі, нагуляешся.

Замуж зайшоўшы – вялікая гора.

Дзеўкай быці – людская мова.

– Лепей я буду гора капаці,

Люлі, люлі, гора капаці.

Як і з нялюбым у шлюбце стаці,

Люлі, люлі, у шлюбце стаці.

Лепей я буду чорны хлеб есці,

Люлі, люлі, чорны хлеб есці.

Як і з нялюбым за сталом сесці,

Люлі, люлі, за сталом сесці.

Лепей сіваю касу насіці,

Люлі, люлі, касу насіці.

Як і з нялюбым цэлы век жыці,

Люлі, люлі, цэлы век жыці.

(Запісана мною ў 1962 г. ад маёй маці)

Лірычная песня

(спяваюць хоць калі)

Коні мае, коні,

коні вараныя.

Леты мае, леты,

леты маладыя.

Вярніцеся, мае леты,

да мяне ў гасці (2 разы).

– Не вернімся, не вернімся,

Бо няма да каго.

Было табе шанаваці

здараўейка свайго (2 разы).

Усе людзі – на даліне,

А я – ў роўным полі (2 разы).

Усе людзі жыта сеяць,

А я бараную (2 разы).

Усе людзі добра жыўць,

Адна я гарую (2 разы).

(Запісана мной 1 жніўня 1971 г. ад маёй маці.)

♩ = 168

1. У май_го та_та_чкі Сад зе_ля_не_н (і)_кі ,
Лю_лі, лю_лі, Сад зе_ля_не_н...

2. Пу_сці, та_та_чка, ў сад па_гу_ля_ці,
Лю_лі, лю_лі, ў сад па_гу_ля_ць.

12. ДУБОЧАК ЗЯЛЕНЕНЬКІ

Ду-бо-чак зя-лє-не-нь-кі, І-вань-ка ма-ло-дзє-нь-кі
ой, лі-лю-лі, ой, лі, ой, лю-лі, І-вань-ка ма-ло-дзє-нь-кі.

Як паведамляе афіцыйны сайт Слонімскага райвыканкама, сёлета ў пачатку мая дэлегацыя раёна наведвала з двухдзённым візітам Ізраіль. Галоўнай мэтай сустрэчы з замежнымі партнёрамі былі перамовы пра пачатак сумесных рэстаўрацыйна-аднаўленчых працаў у сінагозе ў цэнтры горада на Савецкай вуліцы.

Па выніках візіту старшыня Слонімскага райвыканкама Алег Таргонскі паведаміў, што пасля рэстаўрацыі ў сінагозе размесціцца музей яўрэйскай культуры.

Яўрэі пачалі з'яўляцца ў Беларусі пасля выдадзенага князем Вітаўтам прывілея ад 1388 года. Той дазваляў ім сяліцца ў гарадах, адным з якіх стаў Слонім. Гэта павінна было спрычыніцца да развіцця гандлю і рамёстваў.

Да пачатку XVII стагоддзя яўрэйская абшчына ў Слоніме ператварылася ў значную сілу ў жыцці горада і атрымала статус самастойнай падатковай адзінкі, а ў далейшым нават статус цэнтра акругі – галіль. Гэтай падзеі садзейнічаў рост эканамічнага і палітычнага значэння горада ў выніку правядзення ў ім генеральных сеймаў Вялікага Княства Літоўскага. У выніку ў 1642 годзе ў Слоніме была пабудаваная каменная галоўная сінагога ў барочным стылі, што сёння з'яўляецца адным з сімвалаў горада.

Дазвол на яе ўзвядзенне быў атрыманы ў 1635 годзе ад караля Уладзіслава IV пасля таго, як згарэла была драўляная сінагога. У выніку

Слонінская сінагога

Слонінская сінагога на фота слонімскага фатографа Г. Браўна (1930-я гг.)

з'явіўся магутны будынак абарончага тыпу з шыкоўным сучасным (на тыя часы) барочным франтонам. Нягледзячы на сучасныя стылістычныя рысы, храм захоўваў асноўныя традыцыі яўрэйскага будаўніцтва: тоўстыя сцены, выцягнутыя арачныя вокны, размешчаныя ў два ярусы.

Сінагога неаднаразова адчувала на сабе ўздзеянне тых трагічных ваенных падзеяў, што абрынуліся на Слоніскую зямлю. Яна была моцна пашкоджаная ў 1812 годзе. А 25 мая 1881 года, калі ў Слоніме адбыўся найбуйнейшы ў яго гісторыі пажар, у сінагозе зга-

рэлі ўсе архівы і летапісы мясцовай яўрэйскай абшчыны за амаль паўтысячагадовую яе гісторыю.

Пасля таго, як будынак быў часткова адноўлены і слонімскае яўрэі звярнуліся да царскай адміністрацыі па дазвол на правядзенне набажэнстваў, атрымалі адмову. Сінагога была апячатаная, у сувязі з чым у 1883 годзе Хайм Памеранц і Мойша Батлін звярнуліся да губернатара з хадайніцтвам. Але толькі праз тры гады, у 1886-м, калі сінагогу наведаў гарадскі кіраўнік Пётр Васілеўскі, было вырашана прывесці сінагогу ў належны стан.

Сінагога была адрамантаваная і дзейнічала да 1940 года, калі была ператвораная ў склад.

У 2001 годзе будынак быў перададзены ва ўласнасць Яўрэйскаму рэлігійнаму аб'яднанню, у сувязі з чым прагучала прапанова стварыць тут музей гісторыі яўрэйскай Заходняй Беларусі. Сёлета ў маі слонімскае ўлады зноў узгадалі гэтую ідэю.

Будынак сінагогі мае квадратную форму пад высокім двухсхільным дахам. Асноўны аб'ём абнесены па перыметры шэрагам пазнейшых пабудоваў. Сціплае знешняе аздабленне дапаўнялася багатым унутраным інтэр'ерам, сярод якога ў самым цэнтры вылу-

чалася біма – узвышэнне для выканання рэлігійных абрадаў. Паабпал яе размяшчаліся чатыры магутныя слупы, над якімі знаходзіўся купал, дэкараваны стукавым паліхромным арнамантам з лісцяў аканта і пальметы. Сцены былі ўпрыгожаныя культуравай сімволікай, насычанай дэкаратыўна-арнаментальнымі матывамі, пакрытай пазалотай і паліхромнай афарбоўкай. Абапал алтарнага картуша знаходзіліся насценныя фрэскі з выявамі львоў, вазаў, букетаў, драпіровак (шэраг гэтых упрыгожанняў захаваўся да нашага часу).

Васіль
ГЕРАСІМЧЫК

Алтарны картуш

Як жылі, спявалі, святкавалі...

Я ў гасцях у Настасі Самусёвай, жыхаркі вёскі Забалацце. Сустракае мяне ветлівая жанчына, гасцінна запрашае ў дом. Нягледзячы на 85-гадовы ўзрост, выглядае па-вясковому прывабна. У доме – чысціня і парадак. Упрыгожваюць хату вышытыя ручнікі, поцілкі, накідкі, сурвэткі, зробленыя рукамі гаспадыні. Правёўшы ўсё жыццё ў роднай вёсцы, Настася Паўлаўна зберагла ў памяці, як жылі яе продкі, як працавалі, адпачывалі, чым жывілі душу і сэрца. Распытваю пра ўсё: калі і чаму спявалі, якія звычкі ў Забалацці былі больш любімыя, адкуль яна чэрпала натхненне, ствараючы вышываную прыгажосць. На просьбу расказаць пра ўсё гэта мая суразмоўца з радасцю згадзілася.

– Некалі ж спявалі заўсёды, дзе б ні былі, што б ні рабілі... Ідзем па ягады – спяваем, збіраем іх – таксама песня разліваецца па лесе. Найбольш тужлівыя былі песні: жыццё нялёгка было, дык і песні такія былі. Як жыта жалі, ставілі снапочкі ў бабкі, спявалі:

*Ой, сонейка, каласочак,
Закаціся за пясочак,
Штоб я, малада, не спацела
Дай да дому не схацела.*

Спявалі, каза бабуля Насця, «хоць калі», у любую хвіліну, абы толькі душа гэтага жадала. Цяжка жылося, гаравалі, а песню не забывалі, бо неяк лячыла яна душу, супакойвала. І суправаджала бадай што ўсё жыццё.

Вяселле – адна з самых важных падзеяў у жыцці. Вясельныя песні былі розныя па настроі: і вясёлыя, і сумныя, падобныя на плач, поўныя жалю па дзявочай пары, і жартоўныя:

*Ой, з гары, з гары-даліны
Беглі конікаў чатыры.
Дый не так, чатыры сівыя,
Дай звянчалі Волечку сілаю,
Дай не так сілаю, як за грошы,
Што яе Колючка харошы,
Ой харош, харош, шчэ й прыгож.
Чаму чаравічкі мне не прывёз?*

Калядныя святы і абрады, бадай, самыя любімыя ў народзе. У апошні дзень перад Калядамі абавязкова варылі куццю – кашу з ячменных крупаў і рабілі квас з грыбоў. Пад вечар на стол клалі трохі сена і ставілі гаршчок з куццёй. Яе елі самі, давалі курам, каб тыя таксама добра наеліся. У гэты вечар хлопцы вадзілі казу: выварочвалі кажух, рабілі рожкі з саломы і прымацоўвалі да шапкі, а на твар надзявалі маску. Другі хлопец быў «дзедом», які вадзіў казу. Абавязкова ў гурце быў музыка. Калі ён граў, усе спявалі, танцавалі, жартавалі. Калядоўшчыкі жадалі добрага

ўраджаю, багатага прыплоду ў хляве і нагадвалі пра пачастунак за спеваы. І зараз на Каляды ў Забалацці пачуеш:

*Зарадзі, Божа, жыта, пшаніцу,
Жыта, пшаніцу, усякую ярыцу.
Сколько полікаў, столькі конікаў.
Сколько дашчок, столькі цялічок,
Сколько сучкоў, столькі бычкоў.
Хутчэй дарыце, нас не таміце.*

Настася Паўлаўна спявала і танчыла не толькі ў маладосці. Больш за 30 гадоў яна з'яўляецца ўдзельніцай фальклорнага гурта «Сяброўкі», які быў арганізаваны пры Забалацкім сельскім клубе. Неаднаразова ўдзельнічала ў фестывалі фальклорнага мастацтва «Берагіня». Бабуля Насця ведае шмат песень. Многія з іх ляглі ў аснову фальклорных матэрыялаў «Песенная спадчына в. Забалацце», якія захоўваюцца ў Забалацкай сельскай бібліятэцы.

Настася Паўлаўна – добрая майстрыха: гледзячы на яе хату, упрыгожаную шматлікімі вышытымі рэчамі, у гэтым нельга засумнявацца.

– Ткала, вышывала некалі амаль кожная жанчына. І я любіла гэта рабіць. Перадалося мне ад маёй мамы і бабулі. А як жа іначай? Не гожа ў сяле жанчыне быць няўмекай – засмяюць людзі, замуж ніхто не возьме. Яшчэ вучыліся адна ад адной. Збяромся на вячоркі, хто прадзе, хто вяжа, хто вышывае. Паглядзім на рысунак, на колер нітак. Абменьваліся, у каго якія прыгожыя

былі, ніхто не шкадаваў... І тут трэба быць уважлівай, каб з узору не збіцца. Калі заканчваліся сцянаклятыя клопаты ў полі, агародзе, тады і садзілася за кросны. Сяду за працу, і ўсе ліхія думкі знікаюць, хваробы адыходзяць. Вышывала тое, што бачыла на сенажаці, у лесе, у полі... Вунь колькі ў прыродзе колераў! Вышываю і крыжыкам, і адвольнай гладдзю ручнікі, фартухі, кашулі, – распавяла майстрыха.

Я ж гляджу на гэтыя багацце колераў і малюнкаў ды думаю: адкуль ідзе натхненне? На поцілках – ружы, сімвал каханя; вышываю і крыжыкам, і адвольнай гладдзю ручнікі, фартухі, кашулі, – распавяла майстрыха.

Багатая сям'я ў Настасі Паўлаўны: разам з мужам выгадавалі сям'яра дзяцей. «Цяжка было, – каза жанчына, – але неяк спраўляліся». На вялікі жаль, двух сыноў не стала, і гэтая страта застаецца для маці незагойнай ранай. Настася Паўлаўна дачкалася 17 унікаў, 26 праўнікаў. Слаўная сям'я – вялікае багацце!

Хоць узрост у Н. Самусёвай ужо вельмі паважны, яе голас не пастарэў, і рукі такія ж спрытныя. Вырабы майстрыхі неаднаразова дэманстраваліся на раённых, абласных і рэспубліканскіх выстаўках дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва. Жанчына шчодро дзеліцца вопытам з вясковымі дзеткамі, якія прыходзяць да яе на майстар-класы, перадае свае веды дзецям і ўнукам. Повазь часоў і пакаленняў працягваецца...

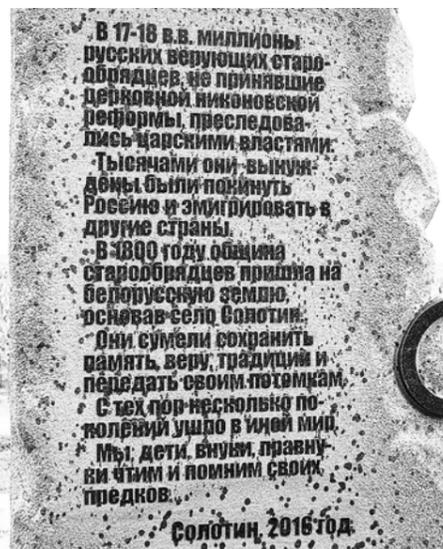
Лідзія АСЛЮК,
бібліятэкар
Забалацкай сельскай
бібліятэкі
Акцябрскага раёна

Салоцінцы шануюць сваіх продкаў

«Мы, дзеці, унукі, праўнукі, шануем і памятаем сваіх продкаў» – такія словы выбітыя на памятным крыжы-камені, што быў устаноўлены каля ўвахода на могілкі ў вёсцы Салоцін Жлобінскага раёна. Асвячэнне гэтага знака адбылося сёлета 18 чэрвеня, напярэдні Святой Троіцы – свята, якое для салоцінцаў з'яўляецца прастольным.

Вёска Салоцін прыкметна выдзяляецца сярод іншых населеных пунктаў

Жлобіншчыны. Тут, у глыбіні беларускіх зямель, амаль не пачуеш беларускага слова. Для мясцовых жыхароў характэрная руская гаворка. Вызначаюцца салоцінцы і сваімі традыцыямі, псіхалогіяй, а таксама – верай. Тут жывуць нашчадкі тых, хто не прыняў царкоўную рэформу XVII стагоддзя і пакінуў межы тагачаснай Расіі, – стараверы.

Падрабязна аб гісторыі стараверскай вёскі Салоцін пісаў ужо на старонках «Краязнаўчай газеты» (№ 3 за студзень 2005 г.). Таму нагадаю толькі аб тым, што ўзнікненне гэтага паселішча можна назваць «следам» так званай паўднёва-ўсходняга патоку, якім рухаліся прыхільнікі старажытнай царкоўнай традыцыі. Месца ж для свайго новага жыцця яны выбралі невыпадкова. Каб дабрацца да Салоціна ад райцэнтра, і сёння трэба шмат часу, а гадоў 200 таму, калі адбывалася перасяленне, сюды і наогул цяжка было трапіць.

Ва ўмовах адсутнасці адзінага духоўнага цэнтра многія стараверскія абшчыны з цягам часу апынуліся без святароў. Так здарылася і з салоцінцамі. Але духоўныя лідары тут былі заўсёды, нярэдка – жанчыны. Вось і сёння ў Салоціне духоўнымі справамі кіруе Вольга Асташова, якая і асвяціла згаданы вышэй крыж-камень. Але сама яна імкнецца трымацца далей ад

Ірына Падшывалава і Мікалай Шуканаў каля памятнага крыжа-каменя ў Салоціне

«чужакоў». Таму аб падзеях 18 чэрвеня мне паведаміла мая даўняя знаёмая, цяперашняя загадчыца Сцяпскога сельскага клуба Ірына Падшывалава – таксама ўраджэнка Салоціна і стараверка. Яна кажа:

– Камень гэты, на якім у адной з мінскіх майстэрняў быў выбіты стараверскі – у восем канцоў крыж, дастаўлены з Карэліі. Яго вага – 20 тон. Зразумела, справа гэтая каштавала шмат

грошай. Але знайшоўся мецэнат – прадпрымальнік з Масквы, ураджэнец Салоціна Сяргей Асташоў. Ён таксама прымаў удзел у свяце асвячэння крыжа-каменя, як і многія іншыя ўраджэнцы нашай вёскі, якія сёння жывуць у іншых кутках Беларусі ці за яе межамі. А перад гэтым усе мы дружна прывялі ў парадак могілкі сваіх продкаў...

Мікалай ШУКАНАЎ
Фота Таццяны СКОБЕЛЕВАЙ

Жніво

Першы закон

Штоб яна была чыстая, штоб яна адмылась, дзеўка, штоб маладая была, штоб кала яе не было, штоб на рубашцы не было. Штоб яна яшчэ не фарміравалася. Каля нас, там, дзяўчонка зажадала. Аны гаворыць: «Ну, каму зажаць? Ніхай маладая зажне ў гэтым гаду». – «Ну, ніхай!» Каму тут? Штоб толькі не абтравалася тая дзеўка, штоб была чыстая.

І ў калхозе так, штоб бабы чыстыя, усягда бабы чыстыя, і штоб яны счыталіся не грэшныя, і пераадзваліся ў чыстая. Была баба – Проська Амерыканчына, яна ва ўсё чыстая, сарочкі накрэпленыя, красівенныя, навішываныя, ва ўсім празнічным, чыстым надзівалася. Ідзецца яна, бярэ серп, лустачку хлеба, соль, трыпачку чыстую. Ідуць на паласу, у нас – прэсдацель, дак сперва ідуць з ётай жэншчынай, гаворыць: «Давайце пойдзем паглядзім, ці можна жаць жыта». Яны павядуць яе, абойдуць, і яна кажа: «Нада яшчэ надзелю пададаць. А што ж мы зглумім хлеб – да і ўсё?» Із райкома націскалі, штоб была пахвала ім. А яны, мужчыны ёмка ў нас былі, гаворыць прэсдацелю: «Нам

нада дзелаць так, штоб хлеб у нас быў – і вес, і якаства. І людзям будам даваць. А што ж мы пераглумім? Няхай яшчэ надзелю стаіць!» Тады зноў прыходзяць, глядзяць, ці можна жаць, ці няльзя. Возьмуць жэншчыну і кажуць: «На зубу не раздаўліваецца, не раскусіш – можна жаць». Прыходзяць, штоб баразэнка была. Кажуць: «У баразэнцы Маць Прячыстая з Хрыстом ляжыць». Яна бярэ хлеб і соль, кладзе ў баразэнку і гаворыць: «Госпадзі, я вам кладу хлеб з соллю, а вы нам ураджай давайце, штоб ён не згніўся, не паваліўся, штоб мы яго воўрэмя ўбралі, штоб дажджамі не залівала. А тады бярэ серп, адрэжа тры жменькі: адну жменьку, і другую, і трэцюю. Дзелая вязьмо. Вязенца дзелая, перяхрэсціцца: «Госпадзі, памажы!» Снапок нажне і звязэ. Ета ўжо зажалі яны. І ўжо прэсдацель: «Зажалі жыта. Заўтра можна іці жаць. Проська Амерыканчына зажала. Можна іці жаць». Трыпачку і хлеб астаўляюць. Соль на хлеб і трыпачку з мужчынскага рукава. [Чаму мужчынскага?] Казалі, мужчына – галава ўсяго. Усё тое кладуць... Ці вароны з'ядуць, ці пціцы, ці сабакі – хто з'есць. А мы, дзеці: «Пойдам Божжага хлеба. Вой, пабягім! Хоць бы вароны ня з'елі!»

Прыбягім, украдзем той хлеб. Прыдзем, матка будзе пытаць: «Дзе вас чэрці ганялі?» Мы глядзім, ета ж Божжы хлеб. Возьмем яго па лустцы. Па ядом. А мы не ўправімся, напрымер, вароны паклююць. Раз прыбеглі мы за хлебом тым – вароны ўхвацілі. Сварымся на варон, што з'елі. Толькі ў васкрасення не зажалялі. Счыталі: «маё» жыта, «мой» – чацвер – «мужчынскі», а жыта – «маё». Ані ўжо ў аўторак зажалялі.

Зажаляць бабы старыя хадзілі, прыбіраліся, усё празнічная надзяюць. Снапок нажнуць і паложуць. Надзенуць сарочкі навішываныя, накрэпленыя. У вадныя кабат быў, чорны, красным пабшываны. Прыбраныя ішлі, як у цэркву. Прыдуць, памоляцца Богу, каждая па жменьцы нажне, у снапок паложуць. І ляжыць. Пойдуць жаць, хто там жне, тэй і ў абабак паставя, а хоць прэсдацель забярэ ў канцэлярыю.

Усё баба казала ці матка, як жыта паспя: «Нада іціць жыта зажаць на агародзі. Ідзі-ка, дак сёдни сажнём жыта, дак ідзі зажні». А мы, Туся, Маша і я: «Мы пойдзіма зажном». Яна гаворыць: «Мацёр Божжая ўжо малітву прагаварыла, і жыта на полі зажала, і ў баразэначцы паляжала». І вот у калхоз ішлі зажаць, а ўсё раўно чыста надзіваліся, як у празнік, як у цэркву, і ішлі баб сколькі – зажаць жыта. Па жменьцы: адна жменьку нажне, другая, і на баразэнцы снапок паложуць.

Усё калісь прыдзя прыдсядаціць: «Баба Алёнка, хадім-ка палядзім: можна жыта зажаць?» Баба гаворыць: «Пойдзіма счас палядзіма!» Пойдзяць перва паглядзяць, яна і скажа, калі сярпок возьма, трыпачку, хлеба, солькі, і пойдзя. Абойдуць, палядзяць. «Можна зажаць?» Яна скажа: «Можна!» А еслі на зуб возьма, мягка раскусываіцца, каласок выцягня, бубачку, і скажа: «Няльзя шчэ – мякая жыта». Амерыканчына баба, наша баба і ішчэ адна – старэйшых баб. Дак яны і песенку прапяюць жніўную.

Усё надзівалі чыстая, як у цэркву, царкоўная ўсё надзівалі. «Божжы хлеб», – яны счыталі. Ета як вялікі празнік. І пройдуць зажнуць, вязенца дзелаяць, снапочык нажнуць, каждая па жменьцы. Адна жменьку нажне, табе

даю, ты вязьмо дзелаіш... І снапочык нажынаецца.

Як зажаць, хрестом дзелалі калісь жменькі і вязеньца дзелаяць, паложуць. Я гаварю: «Я вязьмо на агародзі вазьму!» – «Не чапай! Ета вераб'іная!» Там і ляжыць. [Што значыць вераб'іная?] Штоб вераб'і тыя каласкі аббіралі. [Крыжыкам зрабілі і паклалі?] Да. Там і ляжыць. Яны яго аббіруць.

Матка: «Пайду зажаць!» Баба: «Ідзі. А ўжо Мацёр Божжая зажала жыта». [Як гэта «Мацёр Божжая зажала»?] Гаворыць: «Мацёр Божжая ўжо каласок атарвала і бубачку паспытала. Яна крэпінкяя, значыць, жаць можна». «Мацёр Божжая – яна зажаць жыта, – баба ўсё казала, – нада жаць ужо на агародзі: сухоя зярнятка». [Яно што, відна, што яна яго зажала?] Мы гаворым: «А пачом ты, баба, знаіш?» Яна гаворыць: «Мацёр Божжая кладзе...» Ну, я не бачыла... А ўсё тады казалі, на растаньках, во дарога, на еты бок – бульба, а на еты – жыта, і дарога, і так дарога, растанькі называюцца, так во ўжо кала жыта на растаньках вязенца ляжыць... Ужо Мацёр Божжая зажала.

Першы снап

Аставаўся той снапок да заўтрыга, ідуць жаць, і абакі ўжо носяць, а яго становяць. Дзень пажалі і забіраюць у калхозную канцэлярыю. [А раней?] Раней кожны забірае сабе, як аднаасобна былі. Каторыя к сцяне падвесаць, і да следушчага года стаіць. І яшчэ казалі: «Із гэтага снапка нада курыцу-кватуху карміць, кідаць, як яна завохча». Каласы етыя кідаюць, штоб яна выводзіла цапляць. І ў гняздо кладуць. Наша баба, кляшчоткі былі – лён мялі, на кляшчотку паламае, паламае, штоб мягкая, і дае курыцы, а курыца ў гняздо пацягая.

На Кут паставя. А тады ўжо да Куцці. А тады снапочык тэй... Штось яна дзелала... Курям жменьку сыпала... «зажаць наты снапок». А тады, як Куцця, яна возьма куцці і тых зярнятак цярушыць, сыпя ў яду курыям, і яны падаўбуць. [Не казала, для чаго?] Можна, і казала што-нібудзь...

Запісаў Геннадзь ЛАПАЦІН

(Друкуецца паводле кнігі «Варвара Грэцкая як з ява беларускай народнай культуры»)

Гарадскія легенды на плошчы Свабоды

Адзін з летніх дзён быў адзначаны ў сталіцы адкрыццём чарговага мастацкага праекта ў гарадской прасторы. Мінчанам і гасцям горада прапанаваная галерэя жывапісных партрэтаў са збораў Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі. Фотапрынты карцінаў і іх фрагментаў вядомых беларускіх мастакоў з выявамі асобаў, кожная з якіх вызначылася ў сваёй галіне дзейнасці, размешчаныя на плошчы Свабоды.

Выстаўка арганізаваная агенствам «Культпросвет» пры падтрымцы Мінгарвыканкама за сродкі ААТ «Лідскае піва» і адкрывае серыю праектаў «Вольнага музея».

Найстарэйшая беларуская піўная кампанія сёлета адзначае 140-гадовы юбілей. Да яго не толькі распрацавалі новыя гатункі піва, змясцілі на этикетках звесткі на беларускай мове, але і ў Год культуры зладзілі адкрыты конкурс арт-аб'ектаў «Ліда – сталіца піва-

варства», па выніках якога працы-пераможцы будуць экспанавацца ў «Вольным музеі».

Першы праект «Вольнага музея» – «Гарадскія легенды» – прадстаўляе 20 партрэтаў асобаў з кароткімі анатацыямі. Сярод іх заснавальнік Лідскага піўзавода прадпры-

мальнік Мейлах Пупко; стваральнік і другі дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Алена Аладава; народная артыстка СССР, актрыса тэатра і кіно Стэфанія Станюта; вядомы вучоны ў галіне ядзернай фізікі, акадэмік АН БССР, заслужаны дзеяч навукі і тэхнікі БССР Андрэй Красін; этнограф, мастацтвазнаўца, педагог, заснавальнік часопіса «Мастацтва» Міхась Раманюк і інш.

На прэс-канферэнцыі, арганізаванай у НММБ з нагоды адкрыцця выстаўкі, выступілі і адказалі на пытанні журналістаў кіраўнік агенства «Культпросвет» Уладзімір Бабко, генеральны дырэктар НММБ Уладзімір Пракапцоў, галоўны спецыяліст аддзела ўстановаў культуры і культур-

на-асветніцкай працы Марына Ясюк, дырэктар па маркетынгу ААТ «Лідскае піва» Ірына Капілава.

На цырымоніі адкрыцця да прысутных звярнуўся аўтар партрэта М. Раманюка мастак Уладзімір Тоўспік, які, дарэчы, прымаў удзел у мастацкім афармленні ратушы і канцэртнай залы «Верхні горад» на плошчы Свабоды. Экскурсію

па выстаўцы пад гукі званой Свята-Духава кафедральнага сабора зладзіла вядучы навуковы супрацоўнік аддзела сучаснага беларускага мастацтва Вольга Архіпава. Выстаўка будзе экспанавацца да верасня.

Наш. кар.
Фота
Наталі КУПРЭВІЧ

Экскурсію вядзе Вольга Архіпава

Выступае Уладзімір Тоўспік

Уздоўж

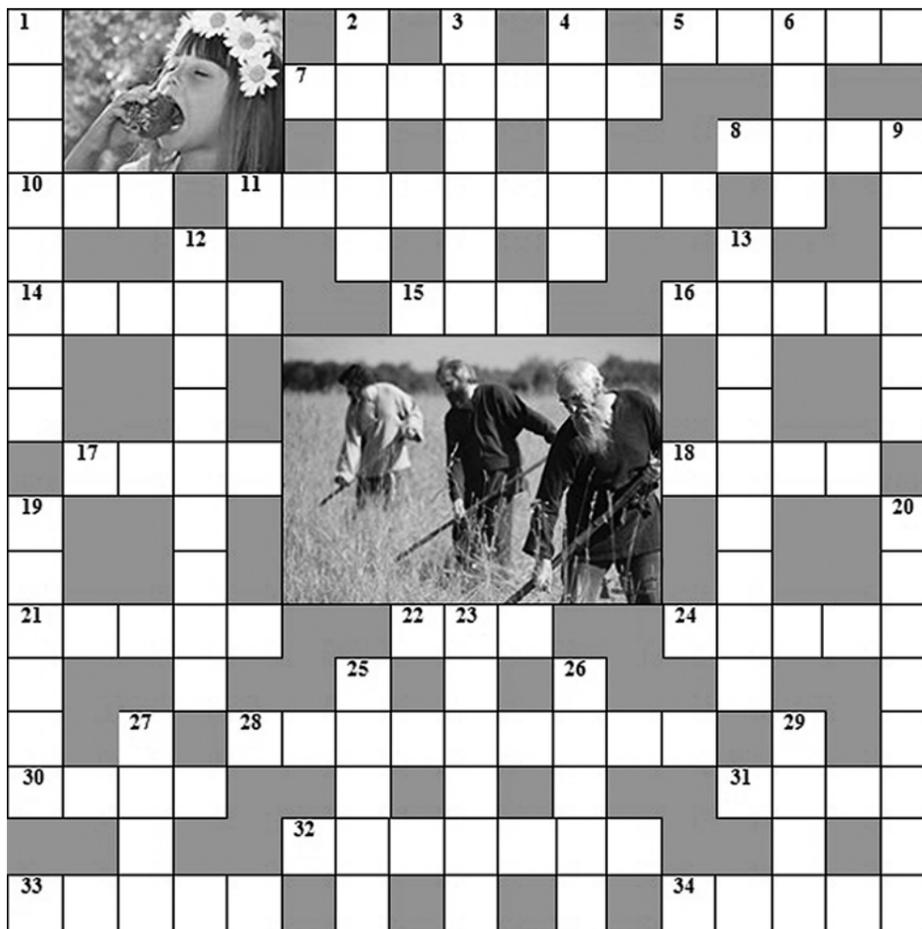
5. «Ідуць ..., ідуць, як хмары // І льецца смех іх разудалы». З паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». 7. «А на купінах, // Каля пнёў, лам'я // ... спелая, // Тых суніц сям'я». З паэмы Якуба Коласа «Міхасёвы прыгоды». 8. Гатунак яблыкаў. 10. «На палянцы, нібы знічак // ... насыпала сунічак». З верша А. Зэкава «Суніцы». 11. «Спыніся! ... агнёў залатых, // Замры і паслухай Купалле». З верша В. Зуёнкі «Купальская ноч ля возера». 14. «Ой, суніцы чырвоныя, // Чабаровы ... // Салаўі перазвонамі! // Ой, каханьня падман». З верша В. Леанені «Ой, суніцы чырвоныя». 15. «Мне твая ўсмешка сніцца, // ... суніцаў льецца ў дом». З верша Рыгора Крушыны «Суніцы». 16. «Хацелася туды прыспешыць крок, // Дзе на прыпёку першыя суніцы // Паказваюць ружовенькі ...». З верша С. Законнікава «Суніцы». 17. Чырвоная рабіна – ... палавіна (прык.). 18. «Касцам атаву давяршаць – // ... пльвуць, як хмары». З верша А. Камароўскага «У Мікалаеўшчыне». 21. «Цераз сад – вінаград // Пагнала цялятка. // Туды маё ... рвецца, // Дзе мілога хатка» (прып.). 22. Урачысты верш. 24. Куды ..., туды і дым (прык.). 28. Кіраўнік брыгады. 30. Багіня лета. 31. «Залеўны чэрвень ... це-

шыць: // Трава – па пахі ў нізах». З верша А. Камароўскага «Каса», прысвечанага К. Камейшу. 32. «... з першым каханнем, сяўбой, // Чэрвень – з ягднаю зарой». З верша П. Панчанкі «Родная мова». 33. Месца касьбы. 34. «І ... спелаю суніцай // У стоме хіліцца за бор». З верша А. Мінкіна «Чэрвень».

Упоперак

1. Мясцовае аддзяленне якой-небудзь установы. 2. Як на мядзведзя ўпадзе ..., то ён раве, а як цэлая галіна, то ён маўчыць (прык.). 3. Месца, куды выкідваюць што-небудзь. 4. Старажытнарымская багіня, ад імя якой утварылася руская назва месяца – июнь. 6. Цэлы дзень касіць ..., а за ноч каза з'ела (прык.). 9. Плод смакоўніцы, вінная ягада. 12. Пасудзіна для салаты. 13. Той, хто робіць дабро. 19. Тое, што і чысцілішча. 20. Тое, што і выгада. 23. Тоўстая нітка для шыцця абутку. 25. Драпежная вадаплаўная жывёліна. 26. «Прыпарвае ... сенакосны. // Ляжым на пясчанай касе». З верша М. Маляўкі «Хавае тайну затока». 27. Месца, па якім сцякае вада. 29. Тое, што і баец.

Склаў
Лявон ЦЕЛЕШ

Жнівень

8 – Аляксандр Надсан (сапр. прозвішча **Бучко**; 1926, Нясвіжскі р-н – 2015), рэлігійны і грамадскі дзеяч беларускага замежжа, адзін з заснавальнікаў Згуртавання беларусаў Вялікабрытаніі, кіраўнік беларускай бібліятэкі і музея імя Ф. Скарыны ў Лондане – 90 гадоў з дня нараджэння.

9 – Янка Запруднік (сапр. **Вільчыцкі Сяргей Мікалаевіч**; 1926, Карэліцкі р-н), вучоны-гісторык, палітолаг, паэт, літаратуразнаўца, публіцыст, грамадска-культурны дзеяч беларускага замежжа – 90 гадоў з дня нараджэння.

9 – Міклашэўскі Яўген Васільевіч (1936, Польшча – 2010), пісьменнік, перакладчык, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя І. Мележа (1996) – 80 гадоў з дня нараджэння.

10 – Легатовіч Ігнат Сямёнавіч (1796, Гродзенскі р-н – 1867), беларускі і польскі паэт, педагог – 220 гадоў з дня нараджэння.

10 – Лубкіўскі Раман Мар’янавіч (1941, Украіна – 2015), украінскі паэт, перакладчык, аўтар перакладаў на украінскую мову твораў М. Багдановіча, Ф. Багушэвіча, П. Броўкі, Якуба Коласа, Янкі Купалы, Ф. Скарыны, Максіма Танка, заслужаны дзеяч культуры Польшчы і Украіны, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Украіны імя Т. Шаўчэнкі, літаратурнай прэміі імя П. Тычыны – 75 гадоў з дня нараджэння.

10 – Навіцкі Мікола (Мікалай Паўлавіч); 1936, Лагойскі р-н), перакладчык, крытык, паэт – 80 гадоў з дня нараджэння.

10 – Татарнікаў Юрый Іванавіч (1941, Расія – 2005), мастак, які працаваў у станковым жывапісе і акварэлі, педагог – 75 гадоў з дня нараджэння.

11 – Гур’еў Віктар Фёдаравіч (1926, Украіна), артыст оперы, заслужаны артыст Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

11 – Дабравольскі Уладзімір Мікалаевіч (1856, Расія – 1920), беларускі і расійскі этнограф, фалькларыст, краязнаўца, лексікограф – 160 гадоў з дня нараджэння.

12 – Калітоўская Клаўдзія Фёдарэўна (1911, Навагрудскі р-н – 2002), артыстка балета, педагог, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 105 гадоў з дня нараджэння.

12 – Сом Лера (Алена Уладзіміраўна; 1966, Полацк), пісьменніца, журналістка, бард – 50 гадоў з дня нараджэння.

14 – Мараш Ілья Якаўлевіч (1946, Гродна), вучоны-гісторык, дзеяч беларускага замежжа – 70 гадоў з дня нараджэння.

15 – Кабржыцкая Таццяна Вячаслаўна (1941, Украіна), літаратуразнаўца, крытык, аўтар шматлікіх артыкулаў і рэцэнзіяў па пытаннях метадыкі выкладання, тэорыі і гісторыі літаратуры, узаемадзеяння ўсходнеславянскіх (у асноўным беларуска-ўкраінскіх) літаратураў, перакладчык на ўкраінскую мову твораў М. Багдановіча, У. Караткевіча, В. Быкава і інш., лаўрэат Міжнароднай літаратурнай прэміі імя І. Франка (2000) – 75 гадоў з дня нараджэння.

15 – Каратынскі Вінцэсь Аляксандравіч (1831, Карэліцкі р-н – 1891), беларускі і польскі паэт, публіцыст, перакладчык – 185 гадоў з дня нараджэння.

15 – Лапаціна Таццяна Карнеёўна (1891, Рэчыцкі р-н – 1980), дзеяч самадзейнага мастацтва, кампазітар-аматар, хормайстар, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 125 гадоў з дня нараджэння.

15 – «Спораўскі» (Івацэвіцкі, Іванаўскі, Бярозаўскі і Драгічынскі р-ны; 1991), рэспубліканскі біялагічны заказнік – 25 гадоў з часу стварэння.

16 – Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа (Мінск; 1956) – 60 гадоў з часу заснавання.

16 – Матульскі Раман Сцяпанавіч (1961, Украіна), вучоны ў галіне бібліятэказнаўства, аўтар звыш чатырохсот навуковых працаў, заслужаны дзеяч культуры Беларусі, выдатнік друку Беларусі, ганаровы архівец Беларусі, узнагароджаны ордэнам свяціцеля Кірылы Тураўскага II ст. Беларускай Праваслаўнай Царквы, ордэнам «Крылатага льва» Міжнароднай грамадскай арганізацыі «Ліга развіцця навукі і адукацыі», дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі – 55 гадоў з дня нараджэння.

18 – Букчын Сямён (Самуіл) Уладзіміравіч (1941, Расія), крытык, літаратуразнаўца, пісьменнік, публіцыст – 75 гадоў з дня нараджэння.

18 – Краўцоў Макар (сапр. **Касцэвіч Макар Мацвеевіч**; 1891, Гродзенскі р-н – 1939), паэт, перакладчык, публіцыст, дзеяч нацыянальна-вызваленчага руху, удзельнік Першай сусветнай вайны, Слуцкага паўстання 1920 г. – 125 гадоў з дня нараджэння.

18 – Марціновіч Аляксандр Андрэевіч; 1946, Слуцкі р-н), літаратуразнаўца, крытык, публіцыст, краязнаўца, журналіст, празаік, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя К. Каліноўскага (1998) – 70 гадоў з дня нараджэння.

18 – Шпілеўскі Іван Фёдаравіч (1891, Дзяржынск – 1941), матрос-рэвалюцыянер Балтыйскага флоту, гісторык, краязнаўца, архівец – 125 гадоў з дня нараджэння.

19 – Гардзей Віктар Канстанцінавіч (1946, Ганцавіцкі р-н), пісьменнік, перакладчык, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя І. Мележа (1993), дыпламант Рэспубліканскага конкурсу

на лепшы літаратурны твор года «Залаты Купідон» (2008) – 70 гадоў з дня нараджэння.

19 – Дзярновіч Алег Іванавіч (1966, Мінск), вучоны-гісторык, аўтар працаў па гісторыі балтыйскага рэгіёна і балтыйскай палітыкі ВКЛ, крніцазнаўстве гісторыі ВКЛ, заснавальнік і галоўны рэдактар навуковага альманаха «Metriciana: Даследаванні і матэрыялы Метрыкі Вялікага Княства Літоўскага» – 50 гадоў з дня нараджэння.

19 – Кескевіч Валерый Георгіевіч (1951, Брэст), архітэктар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1988), прэміі міжнароднага конкурсу ЮНЕСКА і Міжнароднага саюза архітэктараў «Жыллё – заўтра» (1984), прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» (2006) – 65 гадоў з дня нараджэння.

19 – Мурзіч Адам Асманавіч (1941, Ляхавічы), заслужаны работнік культуры Беларусі, мастацкі кіраўнік Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага музычнага тэатра, педагог – 75 гадоў з дня нараджэння.

19 – Чаховіч (Чаховіч-Ляхавіцкі) Зыгмунт Бярнардавіч (1831, Пастаўскі р-н – 1907), адзін з кіраўнікоў паўстання 1863 – 1864 гг. у Беларусі і Літве – 185 гадоў з дня нараджэння.

20 – Крупенька Яўген Міхайлавіч (1936, Шклоўскі р-н – 1990), паэт, крытык, перакладчык, публіцыст, аўтар зборнікаў лірычных вершаў, пазем, сатырычных і гумарыстычных твораў, кніжак для дзяцей, нарысаў, літаратурна-крытычных артыкулаў і рэцэнзіяў – 80 гадоў з дня нараджэння.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 28

Уздойж: 1. Папараць. 5. Прасціна. 12. Ростань. 14. Туман. 15. Свята. 16. Кажан. 17. Стапа. 18. Бліск. 19. Мякіш. 21. Рыбак. 25. Сонца. 26. Вяночак. 31. Небасвод. 32. Рыфленне.
Упоперак: 1. Прыток. 2. Па. 3. Ра. 4. Цмок. 6. Рана. 7. Сі. 8. Іл. 9. Акраса. 10. Сто. 11. Казанская. 13. Светлячок. 18. Баркун. 20. Шчасце. 22. Пяро. 23. Ноч. 24. Чары. 27. Об. 28. Ас. 29. Ял. 30. Ян.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПААЗЕР’Е, Падзвінне (працяг артыкула). Стракатыя і разнастайныя ландшафты: лес з густым пладова-ягадным падлескам і паляўнічай фаўнай, шматлікія азёры і рэкі, багатыя рыбай і вадалаўнай дзічынай, – усё гэта служыла важным даважкам у эканамічным жыцці. Глебы тут пераважна дзярнова-падзолістыя, завалуненыя і малаўрадлівыя. Вегетацыйны перыяд – 175 – 180 дзён – самы кароткі на тэрыторыі Беларусі. Найбольш спрыяльнымі для земляробства былі ўмовы на поўдні і паўднёвым захадзе рэгіёна. У структуры пасаваў побач са збожжавымі важнае месца займалі культуры лёну, каноплі, тытуню. З канца XIX ст. садзілі бульбу і кармавыя травы, што садзейнічалі ўзнаўленню ўрадлівасці глебаў, спустошаных шматгадовымі пасавамі лёну, каноплі, тытуню. Народная вытворчая практыка выпрацавала свой гадавы календар, своеасаблівыя спосабы і прыёмы апрацоўкі глебы, догляду пасаваў, уборкі ўраджаю і інш. з улікам мясцовых экалагічных умоваў. Палі апрацоўвалі з дапамогай мясцовага варыянта сахі з перакладной паліцай, арха-

ічнай бараны-сукаваткі (смыка); на суглінстых глебах ужывалі круглую калоду з зубамі, матыку і чакуху для здрабнення камякоў. Выбраны на палях лён, каноплі вымочвалі на дне вадаёмаў, а затым апрацоўвалі на тыповых для Паазер’я 2-рэбравых нахільных мялках. Сакавітыя лугі і выпасы спрыялі развіццю жывёлагадоўлі. Асноўнай і часцей за ўсё адзінай рабочай жывёлай у сялянскай гаспа-

Скансэн, сектар «Паазер’е». Сядзіба з вяноковым дваром пач. XX ст. з в. Будзічы Докшыцкага раёна Віцебскай вобласці

Скансэн, сектар «Паазер’е». Гумно пач. XX ст. з в. Кемянцы Браслаўскага раёна Віцебскай вобласці

дарцы быў конь. З канца XIX ст. жывёлагадоўля мела выразны мяса-малочны кірунак (Дзісенскі пав. быў выдольным цэнтрам маслабойнай вытворчасці ў Віленскай губ.). З развіццём капіталістычных адносінаў значна пашырыліся лясныя і адыходныя промыслы – нарыхтоўка лесу, выраб брусоў, абадоў, бандарнай клёпкі і вываз іх у прыбалтыйскія порты. Мноства сялянаў ішло на будаўнічыя і земляныя работы; мясцовых каменячоў (жарнакляваў, жарнасекаў), муляраў, цесляроў нярэдка можна

было сустрэць у адыходзе ў губернях Расіі.

Найбольш густа населеным здаўна было левабярэжжа Заходняй Дзвіны. Пераважалі маладзворныя сельскія паселішчы (3 – 5 сядзібаў), раскіданыя сярод лясных пагоркаў паблізу рэк і азёраў. Мясцовыя жыхары звычайна сяліліся наводшыбе, у баку ад вялікіх дарог. Наяўнасць блізка ад вёсак і хутароў выгану і свабодных месцаў, суседства з вадаёмам і лесам надавала пасяленню азэрнага краю патрыярхальна-экзатычныя рысы. Сельскія дарогі вызначаліся слабай набітасцю грунту і невыразнымі абрысамі. Невялічкія вёскі, хутары і асобныя двары звязвалі вузкія прасёлкі і сцяжынкы. Узімку ўзнікалі часовыя дарогі, т.зв. зімнікі, – скарачаныя маршруты па замерзлых рэках і азёрах.

Найбольш пашыраны тып сядзібнай забудовы – вяноковы. Побач з размяшчэннем пабудоваў па перыметры двара сустракалася і кампактная забудова, калі гаспадарчыя памяшканні цесна прымыкалі да жылля, утвараючы адзіны жыллёва-побытавы комплекс з крытым дваром (вядомы толькі ў гэтым рэгіёне).

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)